

Mindre bidrag

Sven H. Rossel om Johannes V. Jensen

Det vil ikke være urimeligt at en gammel Johannes V. Jensen forsker knytter nogle anmærkninger til Sven H. Rossels bog »Johannes V. Jensen« (1984, Twayne) og Flemming Lundgreen-Nielsens anmeldelse i »Danske Studier« 1985 (p. 184f.). Jeg koncentrerer mig om lyrikken.

Flemming Lundgreen-Nielsen siger om det sidste kapitel (»Poetry«), at det kan virke »eftertænkt og påklistret« (p. 185). Det mener jeg er helt forkert. En gennemgang af Johannes V. Jensens forfatterskab kan da ikke mangle et afsnit om hans lyrik.

Rossel har ikke sans for »Aarstiderne« (1923). Det eneste digt der finder nåde for hans øjne er »Solsorten« – et af digterens skønneste digte (i alkæisk versemål). Det bedste ved bogen er Johannes Larsens »fine illustrations« (p. 155). Det skal indrømmes at der er mange ujævnheder i digtene; men der er mange prægtige strofer. Samlingen indledes med »Gærdesmutter« (i rent jambisk versemål). Det er et dejligt digt. Det slutter med denne strofe:

Ak knyt dig til de gamle Ting!
De holder ud, de gaar i Ring.
Nu Dagen trang – nu lys og lang.
Giv dig i Aarets Vold med Sang!

Om »Verdens Lys« (1926) kan jeg bl.a. tilføje følgende. Rossel glemmer at gøre opmærksom på, at stavrimsdigtet »Alperne« (der kvædes af Norne-Gæst) er i det oldnordiske ljóðaháttur. Rossel fremhæver med rette »Februar« (et rimløst digt), men glemmer at gøre opmærksom på, at det er digtet til et maleri af Fritz Syberg. Det er ikke taget med i den samlede udgave fra 1948. Det er en af udgavens grove undladelsessynder. Han kalder med rette »Kirken i Hardanger« for »a master piece« (p. 157). Rossel nævner ikke »Ludvig Holberg«, et fremragende digt (der vist slet ikke er kendt efter fortjeneste). Og han nævner ikke »Kai Nielsen« (om billedhuggeren), »Knud Rasmussen« (polarforskeren), »Manden i Kisten«, »Charles Darwin« (et meget ujævnt digt – men centralt) og det henrivende »Tidlig Vaar«.

»Den jyske Blæst« (1931). Her mangler »De gamle Bønder«, til Jeppe Aakjær 10. september 1926. Det er ikke taget med i 1948. »Adam Oehlen-schläger« (fra 1929) karakteriseres med rette som et melodisk digt (p. 159). Rossel glemmer at gøre opmærksom på at det er skrevet i samme versemål som

Oehlenschlägers kendte digt »Hiemvee« (Underlige Aftenlufte). Oehlenschläger skriver om Danmark, der er hans anden moder, i sidste strofe:

Skal jeg med den sidste Varme
Trykke mig i hendes Arme?

Johannes Jensen slutter med disse vers:

Endnu nærer os dit Nu;
Ingen higede som du.
Du som med den sidste Varme
trykte dig i Danmarks Arme.

Rossel kritiserer »Paaskebadet« (i ottave, fra 1932 i samlingen »Paaskebadet« 1937) meget hårdt. Hans kritik er berettiget (p. 159).

Rossel henviser til mine analyser af »Paaskebadet«, ¹ »Paa Memphis Station. I-II« ² og til »Kirken i Hardanger«, ³ men ikke til min store afhandling »Johannes V. Jensens Blicher-Digt. En sprogpsykologisk, litterær Studie« (»Edda« 1934). Afhandlingen er optrykt i min bog »Afhandlinger om Johannes V. Jensen« (1982). ⁴

Rossel nævner ikke mine store afhandlinger »Johannes V. Jensen og H. C. Andersen«, ⁵ »Knut Hamsun og Johannes V. Jensen« ⁶ og »Johannes V. Jensen og tiden. En mosaik til hundredårsdagen«. ⁷ Han kender ikke min bog »Afhandlinger om Johannes V. Jensen« (1982, Rolv forlag).

Hans bibliografi er mangelfuld. Følgende bøger er ikke anført: Kirken i Farsø. Med Illustrationer af J. Aaberg (Minneapolis og Chicago 1903) – Skrifter. I-VIII (1916) – Johannes Larsen og hans Billeder (1920) – Myter. I-III (1914-24. 1924) – Hamlet (1924) – Thorvaldsens Portrætbuster (1926) – Introduktion til vor Tidsalder (1929, første udgave 1915. Her vigtige ændringer) – Form og Sjæl (1931) – Mammutbogen (1933) – Zoologisk Have (1934) – Nordvejen. Indtryk af norsk Natur (1939) – Mindets Tavle (1941) – Om Sproget og Undervisningen (1942) – Kvinden i Sagatiden (1942) – Gyldendals Julebog (1944) – Swift og Oehlenschläger (1950) – Gyldendals Julebog (1951) – Tilblivelsen. Ny forøget Udgave af Dyrenes Forvandling (1951) – Ungt er endnu Ordet (1958) – Aandens Spor (1962) – Johannes Larsen og Aarstiderne. Redigeret og med forord af Aage Marcus (1963) ⁸ – Aandens Spor (1962).

F. L.-N skriver: »Kapitel 5 rummer endelig en samlet gennemgang af Johs. V. Jensens lyrik fra de eksperimenterende prosadigte i »Digte« (1906) til den kvantitative overgang til afklaret klassicisme i rolige versemål i den definitive udgave af antologien »Digte« (1948).«

Jeg vil ikke uden videre tale om eksperimenterende prosadigte, men om frie vers eller prosadigte (se afsnittet »Analyse af de frie Vers« i min disputats »Studier i Johannes V. Jensens Lyrik. Verseteknik, Sprog og Stil« (1936) p. 18ff.) Vi har ikke at gøre med antologi, men med en samlet udgave af de fleste af Johannes V. Jensens digte. Denne udgave (1948, 1954 og senere) må ikke betragtes som definitiv. Den er ret mangelfuld. Det har jeg gjort opmærk-

som på i min store afhandling »Johannes V. Jensens Digte« (der er et supplement til min disputats).⁹ Et eklatant eksempel. Et af digterens ypperste digte »Cecil« fra århundredets begyndelse (i »Digte« 1906) – med dobbelt omkvæd I Danmark og Svunden er vor Ungdom (der har klang af Johannes Jørgensen) – er ikke taget med. Det står man helt uforstående overfor.

Fl. L.-N.¹⁰ skriver: »Da der ikke bringes nogen overordnet sammenfatning af bogen til sidst, kan det afsluttende kapitel 5 om lyrikken virke eftertænkt og påklistret. Det er synd, for Joh. V. Jensens udvikling fra desperat nihilist til rolig betragter – tidsmæssigt set på tværs af to verdenskrige! – støttes udmærket af den kunstneriske bevægelse i hans digte fra de modernistisk urolige ungdomstekster til den modne Oehlenschlägerske afklaring i de senere hvortil svarer hans Thorvaldsendyrkelse i flere kunstitolkende arbejder« (p. 185). Hvad mener F. L.-N med »rolige verssmål« (p. 184).

»Desperat nihilist«. Det kan umuligt være rigtigt. Når man læser digterens første prosastykker¹¹ – der førte over til myterne – finder man ikke spor af desperation eller nihilisme. Johannes V. Jensens hovedværk »Kongens Fald« (1900/1901) er ikke skrevet af en nihilist. Bogens voldsomme elementer vil jeg ikke kalde for desperate.

Jeg har været uretfærdig mod Sven H. Rossel, fordi jeg har holdt mig til digterens lyrik. F. L.-N burde have gjort opmærksom på, at Rossel har ret mange oversættelser af strofer fra Johannes V. Jensen. De er – så vidt jeg kan skønne – særdeles gode, de øger bogens værdi.

Til slut. Sven H. Rossel har skrevet en udmærket introduktion til Johannes V. Jensens forfatterskab.

Noter

1. Johannes V. Jensens digt »Paaskebadet«. En teksthistorisk Analyse (»Orbis Litterarum« III (1945) p. 120ff.).
2. »Nordisk tidskrift« 1954/55. Optrykt i »Afhandlinger om Johannes V. Jensen« (1982).
3. »Nordisk tidskrift« 1968. Optrykt i »Afhandlinger...«.
4. »Edda« 1949. Optrykt i »Afhandlinger...«.
5. »Anderscniana, anden række«. IV (1962). Optrykt i »Afhandlinger...«.
6. »Nordisk tidskrift« 1963. Optrykt i »Afhandlinger...«.
7. »Nordisk tidskrift« 1973. Optrykt i »Afhandlinger...«.
8. Jeg gør opmærksom på at Aage Marcus har udeladt »Storken«, et langt og ujævnt digt med eminente strofer.
9. »Edda« 1949 p. 96f. og »Afhandlinger...« p. 35f.
10. Fl. L.-N. daterer Johannes V. Jensens myte »Udenfor Tiden« til 1923. Skal være 1932 (p. 185).
11. Se »Mørkets Frodighed. Tidlige myter« (1973). Udvalg og introduktion Niels Birger Wamberg.

Harry Andersen

Replik: Jeg kan ikke rigtig forstå, at min gamle lærer Harry Andersen i min ovennævnte anmeldelse af Rossels bog har fundet udtryk for et ønske fra min side om overspringelse af Johs. V. Jensens lyrik. Jeg har med den vending, jeg citeres for (fra s. 185), ment, at lyrikken, i stedet for at stå for sig i et genrekapitel, hellere skulle have været behandlet i tæt sammenhæng med de øvrige tekster i de periode-afsnit, Rossel ellers har ladet sin bog bestå af. Jeg ser ikke det forkerte ved at kalde en samlet udgave af de fleste (sic!) af Johs. V. Jensens digte en antologi (ifølge Meyers Fremmedordbog: et Udvalg af værdifulde Digte). »Digte« 1948 er vel fra digterens side definitivt i betydningen *aus letzter Hand*? Det er naturligvis ikke bindende for eftertidens forskning. Med »rolige verssmål« tænker jeg på mit helhedsindtryk – også typografisk – af den modne Johs. V. Jensens lyrik, fyldige strofer med lige lange linjer og ofte regelmæssigt alternerende rytme, modsat prosadigtene i ungdommen, med de ulige lange linjer og det mere mundrette sprog; der er, i en kort anmeldelses fugleperspektiv, selvsagt tale om en stærkt forenklet karakteristik. Fejldateringen af myten »Udenfor Tiden« stammer fra en trykfejl hos Rossel (s. 57), som jeg burde have fanget. Til sidst: det glæder mig, at Johs. V. Jensen-kenderen Harry Andersen er enig med mig i den overordnede vurdering af Rossels introduktion til forfatterskabet.

FL-N

Om 'forpulet'

Formentlig kender de fleste udtrykket »noget forpulet vrøvl«. Ordet *forpulet* vil man kunne finde i den nye udgave af *Retskrivningsordbogen* (1986), men ikke fx i *Ordbog over det danske Sprog*. For selv om det umiddelbart forekommer rimeligt at antage, at der er tale om en gammel orddannelse, må konklusionen efter en nøjere betragtning blive, at ordet er relativt nyt. Den ældste (registrerede) forekomst er i Lis Elkjærs roman *Fløjten som mangler en Spiller* fra 1945: »Evangeline [...] vrælede: Jæ' sætter Ild paa hele den he'ssens forpulede Anstalt [o: Sindssygehospitalet], hvis [...] ikke [...]« (s. 291). Tillige kendes ordet fra Leif Panduros pubertetsroman *Rend mig i traditionerne* fra 1958, hvor der tales om »Cæsars forpulede Gallerkrige«. Desuden har Dansk Sprognavn registreret 16 avis-, bog- og radioforekomster fra årene 1970-78, et par stykker fra 1984 og én – en markant forekomst – fra 1986.

Etymologisk set er der naturligvis tale om en præfixafledning til verbet *pule*, hvortil *ODS* (bd. 17, sp. 88) har følgende ordforklaring: »om mand: have samleje med (en kvinde); ogs. om mand og kvinde: have samleje«. Ordet sættes i forbindelse med det fra svenske dialekter kendte *pula*, *påla*, der betyder: »arbejde ihærdigt, slå, banke, have samleje«. Desuden trækkes en forbindelse til islandsk og skitseres en sammenhæng med nedertysk *pulen*. I *Dansk etymologisk ordbog* (3. rev. udg., 1976) supplerer Niels Åge Nielsen med en henvisning til oldengelsk *pullian*, engelsk *pull*. Han formoder, at der kan være tale om en udvidelse til en germansk rod **pu-* (der tillige kan foreligge i ordet *puge*).

Går man forekomsterne efter i sømmene, ser man, at der overalt er tale om